

Görkəmli ədibin ilk qələm təcrübəsi

XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının istedadlı nümayəndəsi, Əməkdar elm xadimi, professor Mir Cəlal Paşayevin 20 yaşında yazdığı ilk ədəbi-tənqidi məqaləsi Moskva arxivindən əldə olunaraq Azərbaycan Milli Kitabxanasına gətirilmişdir

İstedadlı ədib, ədəbiyyatşünas-alim Mir Cəlal Paşayev çox erkən yaşlarında ədəbi tənqiddə gəlmiş və 20 yaşında gənc ikən ilk ədəbi-tənqidi qələm təcrübəsi olan “Ədəbiyyatda romantizm” əsərini 1928-ci ildə yazaraq Dağıstanın Maxaqqala şəhərində nəşr olunan “Maarif yolu” jurnalında dərc etdirmişdir.

20 yaşında bir gəncin bu mövzuda ədəbiyyatşünas alimlər səviyyəsində elmi-tədqiqat əsəri yazması, onun gələcəyin böyük ədəbiyyatşünas alimi olacağından xəbər verirdi. Jurnalın iki nömrəsində dərc olunan bu material oxuduqca, Darülmüəllimini bitirib yenicə kənd məktəbində müəllimliyə başlayan gəncin biliyinə, mütləq səviyyəsinə və ədəbi əsərlərin təhlili baxımından görkəmli ədəbiyyatşünas-alimlərlə bir sırada dura biləcək təxəyyülünə heyran qalmaya bilmirsən.

Internetin gənc tədqiqatçılara geniş imkanlar yaratdığı və sosial şəbəkələrin tüğyan etdiyi müasir dövrdə bəlkə də fitri istedadla malik olan istedadlı bir magistr belə bir əsəri qələmə ala bilərdi. Lakin kommunist rejiminin insanları bütün dünyadan təcrid edərək dəmir barmaqlıqlar arasında saxladığı bir dövrdə uzaq dağ rayonunda (Gədəbəyde) müəllimliyə başlayan 20 yaşlı bir gəncin belə bir əsər yazması bu gün də hər

kəsə heyrət doğura bilər. Bu məqalədəki təhlilə, dünya ədəbiyyatına sərf-nəzərə, dünya klassiklərinin əsərlərindəki romantizm meyillərinin mərhələlərə bölünərək təhlilə cəlb olunması ədəbi tənqid sahəsində böyük təcrübəyə malik tənqidçi alim təsəvvürü yaradır və yaxşı mənada təəccüb doğurur.

Çox təəssüf ki, istedadlı alimin bu ilk qələm təcrübəsi uzun müddət Azərbaycan ədəbiyyatşünaslarının, tədqiqatçıların diqqətindən kənarda qalmışdır və bəlkə də bunun əsas səbəbi hər hansı bir məsuliyyətsiz oxucunun Milli Kitabxananın arxiv fondunda mühafizə olunan “Maarif yolu” jurnalının 1928-ci il 10-12-ci nömrələrindən həmin məqaləni 50 il bundan əvvəl cırıb götürməsi olmuşdur. Ancaq böyük ehtimalla bu hərəkət bəlkə də böyük bir ədəbiyyatşünas tədqiqatçının qısqanclığının nəticə

sində baş vermişdir. Məhz bu səbəbdən də uzun müddət bu sanballı elmi əsər tədqiqata və elmi dövriyyəyə cəlb olunmamış qalmışdır. Təəssüflər olsun ki, həmin jurnalın 10-12-ci nömrəsi onun çap olunduğu Dağıstanın Milli Kitabxanasında da qalmamışdır. Bu səbəbdən də Azərbaycan Milli Kitabxanasının 2018-ci ildə Mir Cəlal müəllimin ədəbi tənqidi əsərlərinin toplusunu çapa hazırladığı zaman respublikamızın kitabxana və arxivlərində apardığı axtarışların nəticə verməməsindən sonra, Dağıstan Milli Kitabxanasına və Moskvaya Rusiya Dövlət Kitabxanasına veridyi sorğuya da “Təəssüf ki, “Maarif yolu” jurnalının həmin nömrəsi kitabxanamızın fondunda yoxdur” cavabı alınmışdır.

Bu ilin əvvəllərində bu sətirlərin müəllifi Moskva şəhərində ezamiyyətdə olarkən Rusiya Dövlət Kitabxa-

nasında bir daha ciddi axtarışları davam etdirərək “Maarif yolu” jurnalının həmin nömrəsinin bu kitabxananın arxiv fondunda mövcud olduğunu müəyyənləşdirmişdir. Nəhayət, 2020-ci ilin fevralında Rusiya Dövlət Kitabxanasının direktoru Vadim Valeryeviç Dudanın köməyi ilə professor Mir Cəlal Paşayevin 20 yaşında olarkən yazdığı və onun gələcəyin parlaq bir ədəbiyyatşünas-alimi olacağından xəbər verən ilk qələm təcrübəsi olan “Ədəbiyyatda romantizm” məqaləsi Azərbaycana gətirilərək Milli Kitabxanamızın arxiv fonduna daxil edilmiş və tədqiqatçıların ixtiyarına verilmişdir.

Necə deyirlər, “istedadı müvəqqəti boğmaq olar, amma bu istedadın parlaq nümunəsini tarixdən silmək, məhv etmək mümkün ola bilməz, o mütləq büllur bulaq çeşməsi kimi hardansa parlayacaqdır!” Budur əsl həqiqət!

Mir Cəlal müəllimin xatirə günü ərəfəsində görkəmli ədibin “Ədəbiyyatda romantizm” məqaləsinin tam mətni elektronlaşdırılaraq Milli Kitabxananın saytının (anl.az) “Elektron kataloq və elektron kitabxana” bölməsində yerləşdirilmişdir və əsərin orijinalı ilə Milli Kitabxananın Azərbaycan Ədəbiyyatının Arxivi Fondunda tanış olmaq mümkündür.

Kərim TAHİROV,
M.F.Axundzadə adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanasının direktoru,
Əməkdar mədəniyyət işçisi,
professor